

Sadık Yemni'nin *Yatır* Romanında Büyülü İktidar Göstergesi Olarak Mekân

Sadık Yemni's Yatır Novel: Space As A Magical Signifier Of Power

ÖZET

Fantastik roman, edebi bir tür olarak olağanüstü ile tekinsiz arasında kalan, okuyucuda olay örgüsü karşısında şüphe duygusunu uyandıran fantastik kurguya sahip romandır. Edebi türün kendi yasaları çerçevesinde işlediği olayları anlatır. Bilinen dünyada geçen ya da yeni yaratılmış bir evrene sahip olan olay örgüleri içinde insanın dışında büyücü, cadı, cüce, elf, ejderha, cin, hortlak, vampir, kurt adam gibi yaratıklar yer alır. Fantastik roman yazarları kurgularını oluştururken bazı farklarla günlük yaşamın yansımalarından yararlanırlar. Bu yansımalarından biri de iktidar kavramı olabilir. İktidar kavramı güç ve yaşam hakkında söz sahibi olmak olarak tanımlanabilir. İktidar sahibi kişi ya da kurumlar söz hakkına sahip oldukları diğer kişi ve gruplar üzerinde gücünü sahip oldukları iktidar göstergeleriyle sağlarlar. Bu iktidar göstergeleri fantastik kurgu içinde çeşitli şekilde olay kişileri ve okuyucu karşısına çıkar. Büyülü ve büyüdüşi iktidar göstergeleri olarak adlandırılabilen bu göstergeler arasında mekân önemli bir yere sahiptir. İktidarın varlığını ortaya koyan ve fikirlerinin yayılmasını da sağlayabilen mekânlar kurguya bağlı olarak büyülü ya da büyüdüşi olabilirler. Sadık Yemni'nin *Yatır* adlı romanında büyülü iktidar göstergeleri olarak mekân diğer göstergelerin yanı sıra öne çıkar.

Anahtar Kelimeler: Sadık Yemni, *Yatır*, fantastik roman, iktidar, gösterge.

ABSTRACT

The fantasy novel, as a literary genre, encompasses narratives that exist between the extraordinary and the uncanny, evoking a sense of doubt in the reader regarding the plot structure. It narrates events within the framework of the genre's own laws. These plots, set either in the known world or in newly created universes, often feature creatures such as wizards, witches, dwarfs, elves, dragons, genies, ghosts, vampires, and werewolves, in addition to humans. When crafting their narratives, fantasy novelists make use of reflections from daily life, often with some variations. One such reflection could be the concept of power. Power can be defined as the authority over strength and life. Those who possess power, whether individuals or institutions, assert their control over other people and groups through signifiers of power. These power signifiers emerge in various forms within the fantasy narrative, presenting themselves to both the characters and the readers. Among these power signifiers, which could be termed as magical and non-magical, space holds a significant place. The spaces that reveal the existence of power and facilitate the spread of its ideas can, depending on the narrative, be either magical or non-magical. In Sadık Yemni's novel *Yatır*, the space, as a magical signifier of power, stands out alongside other signifiers.

Keywords: Sadık Yemni, *Yatır*, fantasy novel, power, signifier.

GİRİŞ

Dünya ve Türk edebiyatında rağbet gören bir tür haline gelen fantastik roman, masal ve mitoloji öğelerinden fazlasıyla faydalanan bir türdür. Fantastik, kavramının sözlük tanımına bakıldığında Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlüğünde kavramı hayali olarak tanımlar ve ikinci bir anlam olarak şunu ekler: "XVIII. yüzyıldan başlayarak Fransa'da gelişen bir edebî tür." (TDK, Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>) Edebi bir tür olarak fantastik bilinen dünya dışında bir evren oluşturan ya da bilinen dünya içinde fantastiği kurgulayandır. Hayali olarak adlandırılan ürünlerin ete kemiğe bürünerek olay örgüsü içinde var olduğu görülür. Fantastik kurgu, mekân olarak bilinen dünyada var olabildiği gibi yeni bir evrende de var olabilir. Olay kişileri olarak bünyesinde cadılara, büyücülere, büyülere, elflere, cücelere, insanlara, ejderhalara, cinlere, hortlaklara, vampirlere, kurt adamlara ve farklı başka yaratıklara yer verir. Olay örgüsünün içinde yer alan mekân, zaman, olay kişileri gibi öğelerin bir edebi tür olarak fantastiğin içinde farklılaşabildiği görülür. Fantastik kurgular zaman için kronolojik takibi çoğunlukla tercih etseler de olay örgüsü içinde zaman zaman geriye dönüşler yer alabilir. Çünkü fantastik kurguların tercihi gelecekte ziyade geçmişten yanadır.

Temel olarak edebi bir tür olarak fantastik edebiyat böyle açıklanabilse de fantastik kelimesinin kökeni ve tarihçesine bakmak edebi türü daha anlaşılır hale getirilebilir.

İpek Özalp Ünal¹

How to Cite This Article

Özalp Ünal, İ. (2025). "Sadık Yemni'nin *Yatır* Romanında Büyülü İktidar Göstergesi Olarak Mekân" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:5; pp:852-858. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15535624>

Arrival: 25 March 2025

Published: 30 May 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0009-0003-5456-5859

Fantastik kelimesi Latince bir sıfat olan “fantasticum” aracılığıyla Yunanca bir fiile kadar uzanır: “phantasein: görünür kılmak, gibi görünmek, olağanüstü olaylar söz konusu olduğunda kendini göstermek, görünmek.” “Phantasia” bir hayaldir; hayalet, hortlak anlamına gelen “phantasma” gibi. Sıfat olan “phantastikon” yerini ad olan “phantastiké: temelsiz şeyler hayal edebilme yeteneği”ne bırakmıştır. “Fantastique” sıfat olarak Orta Çağda kullanılmıştır. Godefroy tarafından ortaya konulan en eski kullanımlarından biri ise “cin tutmuş” anlamına gelmektedir. Bir başka sıfat “fantasieus” “kaçık, aldatıcı” anlamlarına gelir. “Fantasie” klasik Fransızca’da 19. yüzyıla kadar imgelemi belirtmiştir. (Özlük, 2011: 18)

Fantastik kelimesi köken olarak görüldüğü üzere hayali ürünleri görünür hale getirmek olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda Steinmetz fantastik kavramını mantığın karşıtı olarak açıklar: "Hayal ve düş, bütün bunların ancak çığırından çıkmış bir hayal gücünden, altüst olmuş bir ruhtan doğabileceğinin aşikâr olduğu düşüncesiyle, gerçekliğin çığnenmesi anlamına gelir." (Steinmetz, 2006: 9)

Edebi bir tür olarak fantastiği ele alan Tzvetan Todorov’un tür hakkında yaptığı tanımlamalar türe bir açıklık kazandırır. Todorov fantastiği kararsızlık ile ilişkilendirir. Okuyucunun yaşadığı kararsızlık kurguyu fantastiğin alanına koyar. Kurgulanan dünya olağanüstü ile tekinsiz arasında kalıp okuyucuya bir kararsızlık yaşatmalıdır. Todorov, olay örgüsünün başkışısı ile okuyucunun kendisini özdeşleştirmesi gerektiğini de söyler. Ayrıca olay örgüsü alegorik ve şiirsel anlatımdan uzak olmalıdır, bu türden yorumlamaları reddetmelidir. Kısacası, Todorov fantastik türünün kendi yasaları içinde değerlendirilmesi gerektiğini söyler: "Fantastik, kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır. Fantastik kavramı böylece gerçek ve düşsel olana göre tanımlanır." (Todorov, 2017: 31) Gerçeklik ile kurgu arasında kalan okuyucu var olan ile olmayanı okudukları düzlemde bir doğrultuya yerleştirmekte şüpheye düşer. İşte bu şüphe de kurguyu fantastik kılan başlıca özelliktir. Todorov’a göre bir kurguyu fantastik yapan bu başlıca koşulun yanına diğer iki koşulu daha koyar.

Fantastik, üç koşulun yerine gelmiş olmasını gerektirir ki bu da "metin öncelikle okuyucunun, öyküdeki kişilerin dünyasını canlı kişilerin yaşadığı bir dünya olarak doğal bir açıklama ile doğaüstü bir açıklama arasında kararsızlık duymasını sağlamalıdır. Sonra, bu kararsızlık bir öykü kişisi tarafından da hissedilmelidir; böylece okuyucunun görevi bir kişiye verilmiş olur, aynı zamanda da "kararsızlık" metin boyutunda ortaya konduğu içindir ki yapının izleklerinden biri haline gelir; saf bir okumada gerçek okuyucu öykü kişisiyle özdeşleşir. Son olarak, okuyucunun metin karşısında bir tavır takınması gerekir: Hem alegorik, hem de şiirsel türden yorumlamaları reddedecektir. Bu üç gereklilik eşit değere sahip değildir. Birincisi ve üçüncüsü gerçek anlamda türü oluşturur, ikincisi ise yerine getirilmese de olur." (Todorov, 2017: 39)

Tanımlamalar ve açıklamalardan yola çıkıldığında fantastik, olay kişilerinin var olan ya da yaratılan bir evrende yaşadıkları maceraların okuyucu tarafından kabul görmesi ve olagelen olayların olağanüstü ile tekinsiz arasında kalıp okuyucuya kararsızlık duygusunu yaşatması muhtemel olaylar bütünüdür. Bu kararsız duygusu içinde okuyucu olay başkışısı ile kendisini özdeşleştirebilir, ancak bu bir zorunluluk değildir. Bu özdeşlemenin yaşanması için fantastik yazarlarının çoğunlukla ben anlatımını yani birinci tekil kişi anlatımını tercih ettiği görülür. En önemli koşullardan biri ise kesinlikle kurgunun alegorik bir anlatıma sahip olmamasıdır ki bu koşullar fantastiğin ruhunu oluşturur.

Berna Moran ise Todorov’un açıklamasını Türk fantastiğini tanımlamak için genişleterek kullanımı uygun görür. "Gerçekliğin mekân, zaman, karakter kavramlarını, canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan anlatıların tümüne verilen ad olarak" (Moran, 2012: 60) tanımlayan Moran, fantastik kavramına daha geniş bir pencereden bakmayı tercih eder. Todorov’un tanımını belirsiz fantastik olarak adlandırır. Yaşanan kararsızlık duygusunun baskınlığını vurgulamayan bir tanım getirir. Fantastik edebiyat türünü bir gerçeklikten kaçış türü olarak açıklar. Kaçış edebiyatı denilince akla fantastiğin yanında ütopya, distopya, bilim-kurgu, gotik gibi türler de gelir. Fantastik edebiyatı bu türlerden ayıran nokta ise kendi içinde belirlediği yasalardır. Bilim-kurgu ve fantastik edebiyat öncelikle dayandığı noktalar açısından birbirinden ayrılırlar. Bilim-kurgu edebiyatı öncelikle temeline gelişen teknolojiyi alırken fantastik edebiyat bununla ilgilenmez ve masal, mitoloji, efsane, halk hikâyesi gibi türlerden beslenir. Bu yüzden fantastik yüzünü geçmişe dönerken bilim-kurgu gelecekle ilgilenir. Fantastik edebiyat olagelenleri belirli bir bilimsel kurama dayandırmaz ya da bilimsel bir açıklama getirmez. Daha çok büyüyle ilgilenir. Teknolojik açıklamalar getiren kurgu bilim-kurgunun sınırları içinde yer alır. Ütopya ve distopya birbirinin zıttı iki dünya haline dayanan türlerdir. Ütopya mükemmel evreni kurgularken, distopya gittikçe karamsar bir dünya görüşü ortaya koyar. Distopya edebiyatı da bilim-kurgu gibi daha çok teknolojiye ve bilimselliğe dayanır. Bu yanıla fantastik edebiyattan ayrılır. Ütopyada ise, "... gerçekte var olmayan, kusursuz, sorunsuz toplum veya devlet yapısından bahsedilir. Uyulması gereken kurallar, yapılması gereken işler konusunda herkesin görevi bellidir ve bu görev aksatılmaz. Sosyal, siyasi, ekonomik anlamda bir belirsizlik veya kararsızlık söz konusu değildir. Olağanüstü, doğaüstü unsurlara ütöpik romanda yer verilmez.

Burada fantastik roman ile ütöpik roman arasındaki fark belirginleşir. Fantastik romanın tersine ütöpik roman yazarının gerçeküstü düzleme taşıdığı anlatısıyla okuyucuyu tedirgin etme, tereddütte bırakma gibi bir amacı yoktur. Her şey net ve açıktır." (Özlük, 2011: 39)

Fantastiği gotikten ayıran ise okuyucu da bıraktığı duygudur. Fantastik okuyucusunu şaşkınlık ve kararsızlığa sürüklerken gotik türü ise okuyucusuna korku duygusunu yaşatmayı hedefler. Fantastik sınırları bu ayrımlarla diğer kendisine yakın türlerden ayrılır. Bu ayrımlar ve tanımlamalar doğrultusunda fantastik kurguya sahip romanın tanımı yapılırsa;

"Bilinen, kabul edilen sosyal, siyasi, tarihî, bilimsel kuralların, genel geçer geçerliliğin dışında olağanüstü, doğaüstü unsurlarla alegorik anlamdan, düş, hayal, sanrı, delilik gibi psikolojik/psikiyatrik vakalardan tamamen arınmış bir hayal gücü ile çıkmayı mitos, efsane, destan, menkıbe, halk hikâyesi, masal vb. beslenerek ancak bu türlerin formatında değil, romana has unsurlarla sunan anlatı türüne fantastik roman denir." (Özlük, 2011: 27)

Türk edebiyatında fantastik türde bu tanımlamalar ve ayrımlar doğrultusunda roman kaleme almış birçok yazar yer alır. Bu yazarlardan biri de Sadık Yemni'dir. Sadık Yemni bilinen dünyada yarattığı bir evrenle romanlarında fantastik kurguya yer verir. Bazı sezgileri güçlü olay kişileri büyüsel güçlere sahiptir ve bilinen dünya üzerinde var olan diğer varlıklarla temasa geçebilir. Fantastik, bilim-kurgu, korku gibi birçok türde roman, hikâye kaleme alan yazarın sadece fantastik kurgu sınırları içinde kalan romanlarını Sarp Sapmaz'ın maceraları olarak nitelemek mümkündür. Çocukluğundan gençliğine birtakım serüvenler yaşayan Sarp sezgileri güçlü olan ve eşikler vasıtasıyla bilinen dünya üzerinde yaratılan diğer evrenle temasa geçebilen o kimselerdendir. Sarp Sapmaz'ın maceralarını konu edindiği ve edebi bir tür olarak fantastiğin sınırları içinde kaleme aldığı romanları *Muska*, *Öte Yer* ve *Yatır* romanlarıdır. *Muska* romanı Sarp'ın çocukluğuna denk gelen ve okuyucunun Sarp'ın maceralarına tanık olduğu ilk romanıdır. Kötülük/karanlığın, iyilik/aydınlık ile çatışmasının işlendiği bu romanda Sarp'ın karşısına bir Kara Nesne çıkar. On iki yaşında olan Sarp anneannesi ve onun iki arkadaşıyla beraber bu Kara Nesne'yi yenerler. *Öte Yer* romanında ise Sarp on sekiz yaşındadır. Romanın adının verildiği *Öte Yer*'le tanışan Sarp iki evren arasında gidip gelir. *Öte Yer*'de Hayal Bekçisi adlı bir varlıkla tanışır, birtakım sınavlardan geçer. Dünyayı içinde bulunduğu tehlikeden kurtarır. *Yatır* romanı ise Sarp'ın on yedi yaşında olduğu bir döneme denk gelir. *Muska* ile *Öte Yer* romanının kronolojik olarak arasında yer alan *Yatır* romanı bu çalışmanın inceleme konusunu olduğundan ayrı bir başlık altında detaylı olarak ilerleyen bölümde yer alacaktır.

Sadık Yemni'nin fantastik romanlarında iyilik/aydınlık ile karanlık/kötülüğün iktidar çatışmasını işlediği de görülür. Bunlar büyük ölçülerde iktidar figürlerinden ziyade bireysel çatışmaların görüldüğü ama tüm dünyanın iyiliği adına olan çatışmalardır. İktidar kavramı ise direkt olarak özneyi ilgilendiren bir durum olduğu için aynı zamanda onun şekillenmesini de sağlar ve onun yaşamında düzenlemeler meydana getirir. Bu açıdan romana bakıldığında mekân, zaman, olay kişileri gibi ögeler iktidar için önem teşkil eder. Sadık Yemni'nin *Yatır* romanında yer alan iktidar ve on ait göstergelere geçilmeden önce iktidarın tanımının yapılması ve göstergelerin açıklanması çalışmanın anlaşılması açısından daha iyi olacaktır.

İktidar Göstergesi Olarak Mekân

İktidar göstergesinin ne olduğu tanımlanmadan önce iktidar kavramına açıklık getirmek gerekir. İktidar, bir kişi veya grubun başka bir kişi veya grup üzerinde yaptırım uygulayabilme, söz hakkına sahip olma gücüne denir. Kubbealtı Lugatı'nda iktidar kelimesinin tanımlarından biri, "Bir şeyi yapabilmeye gücü yetme durumu, muktedir olma; kuvvet, kudret, güç" şeklindedir. (Kubbealtı Lugatı Çevrimiçi Sözlük, [Kubbealtı Lugatı](#)) Egemenlik ve güçle bağdaştırılan iktidar kelimesi bireyler arası ya da toplum-devlet ilişkisi şeklinde olabilir. Egemen olan güç sahibi kişi ya da gruplar kendi istekleri doğrultusunda başkalarının yaşamlarını şekillendirir ve düzenler. Buna muktedir olan iktidar sahibi devlet de hitap ettiği halkın yaşamını düzenler. Ancak iktidar sahibi olmak sadece güce dayalı değildir. Baskı ile iktidar sahibi olmak, iktidarlığı kalıcı kılmayabilir.

İktidar sahibi kişi ya da kurum hitap ettiği kitlenin rızasını da almalıdır. Böylece iktidarın formülü ortaya çıkar: İktidar, rıza ve gücün toplamına eşittir. Rıza söz konusu olduğunda öznenin/kitlenin özgürlüğünden bahsedilmesi gerekir. Foucault'nun tespitiyle ancak özgür özneler üzerinde özgür oldukları sürece iktidara rıza gösterirler. "İktidar yalnızca 'özgür özneler' üzerinde ve yalnızca onlar 'özgür' oldukları sürece uygulanır." (Foucault, 2021, s. 74-75) Görüldüğü üzere Foucault iktidar kavramını özne üzerine şekillendirir. Foucault'nun iktidar teorisinin temelinde özne yer alır. Ona göre, öznelerin yaşamını düzenleyen ve şekillendiren bu güç ilişkisidir. Toplumu da oluşturan özne iktidarın ona koyduğu sınırlar içinde bu güce uyum sağlayabilir ya da direnç gösterebilir. Böylece iktidarın ona koyduğu sınırlar için özgürlüğünü devam ettirir. Foucault'ya göre iktidar öznenin bedeni ve yaşamı hakkında söz hakkına sahiptir. Öznenin yaşamında ve bedeni üzerinde yaptığı düzenlemeler aile ilişkileri, cinsellik, kimlik inşası üzerinde çizdiği sınırlamalardır. Bunları iktidarın pratikleri olarak açıkladığı dispoitiflerle gerçekleştirir. Dispoitifler, söylemler, yasalar, kurallar, idari önlemler, mimari biçimler, felsefi ve ahlaki

önergelerden oluşur. Bunların destekleyicisi olarak okul, cezaevi gibi yapılar da yer alır. Kısacası dispoitifler güç ilişkilerinin yönetimidir.

"Dispoitiflerin işlevi temelde stratejiktir: yani güç ilişkilerini güdümlmek, belli bir yönde geliştirmek ya da önlerine geçmek, dengelemek, kullanmak işlevine sahiptirler. Dolayısıyla dispoitifler her zaman bir iktidar oyunu içinde yer alırlar; ama aynı zamanda bu iktidardan doğmakla birlikte iktidarın kendisini koşullandıran bir bilginin sınırlarına da bağılırlar. Çünkü iktidar ve bilgi karşılıklı olarak birbirini içerirler; karşılığında bir bilgi alanı oluşturmayan iktidar ilişkisi olmadığı gibi iktidar ilişkileri varsaymayan ve oluşturmayan bilgi de yoktur." (Foucault, 2021, s. 18)

Dispoitiflerle özneye sınırlar çizen ve onun yaşamını düzenleyen, şekillendiren iktidar bunu özgür öznenin de rızasını alarak gerçekleştirir. Bu çalışma içerisinde bu dispoitifler gösterge olarak adlandırılır. Aynı yaşamın içinde olduğu gibi yazar romanının içinde de iktidar ilişkilerine yer verebilir. Bu iktidarın olay örgüsü içinde olay kişilerinin yaşamını nasıl düzenlediğini okuyucu bazı göstergelerle anlayabilir. Bir okul iktidarın savunduğu fikirleri bünyesindeki öğrencilere dayattığını, benimsettiğini okuyucuya ve olay kişilerine roman içerisinde duyurur. Bu durum okulu iktidarın bir göstergesi haline getirir. Toplumu oluşturan öznelerin yaşamlarına şekil verir. Onun yaşamının sınırlarını çizer, düşünmesi gerekenleri ona iletir. Böylece dolaylı olarak öznenin rızasını da almış olur. Bu örnek dışında romanın olay örgüsü içinde yazar çeşitli şekillerde iktidarı duyuracak göstergeleri okuyucu ve olay kişilerine sunabilir.

Fantastik romanlarda yer alan iktidarda durum iki yönlü incelenebilir. Çünkü fantastik kurgular, içerisinde hem büyü hem de büyü dışı nesneler ve kişiler barındırır. Bu açıdan bakıldığında yazarın kurguladığı iktidarın göstergeleri de büyü iktidar göstergeleri ve büyü dışı iktidar göstergeleri olarak ikiye ayrılır. Örnek verilmesi gerekirse, aydınlık ve karanlık iki iktidarın söz konusu olduğu olay örgüsü içinde çeşitli büyü nesneler ya da büyüler yer alabilir. Yazar böyle kurguladığında ortaya çıkan büyüün niteliği hizmet ettiği iktidarı gösterir. Karanlık büyüün yer aldığı okuyucu ve olay kişilerine duyurulması karanlık iktidarın bir hatırlatıcısı olarak büyü iktidar göstergesi konumundadır. Bu göstergeler nesneler olabildiği gibi mekânlar da olabilir. Büyü bir mekânın varlığı hizmet ettiği iktidarın sınırları içinde olay kişilerinin yaşamlarını düzenler. Büyü ya da büyü dışı iktidar göstergeleri tespit edilirken dikkat edilen nokta olay kişilerinin yaşamlarına müdahalesi ve onların yaşamlarına etki etmesi olur. İster büyü ister büyü dışı iktidar göstergesi olarak sunulan mekân, romanın olay kişilerinin hayatlarını politik olarak düzenleyip iktidarı hatırlatabilir, olay kişilerinin yaşamlarına etki edebilir.

Mekân, fiziksel bir yer olmakla birlikte gündelik hayatın her alanında vuku bulduğu, ruhu ve yaşanmışlıkları olan alanlardır. İnsana ilişkin her şeyin bir mekânda gerçekleşiyor olması, mekânı hayatın her alanında merkez kılmaktadır. Bu nedenle insana dair yapılan açıklamalar, mekânın insan hayatını biçimlendiren, dönüştüren ve değiştiren, ona yön veren bir unsur olduğunu kabul ederek yapılmalıdır. Bununla birlikte tarihi, toplumsal, politik alana ilişkin tüm mücadeleler de mekânda gerçekleşmektedir. Mekânların dönüştürülebilir ve değiştirilebilir olması onu önemli bir iktidar aracı, politik bir unsur da yapmaktadır. (Alkan, 2019: 175)

Sadık Yemni'nin *Yatır* romanında yer alan yatır, yatır evin kendisi ve bodrumu da böyle bir konuma sahiptir. Bulunduğu muhitin yaşamlarını şekillendiren, sınırlar çizen ve düzenleyen bu mekânlar güçlü ve büyü bir iktidar göstergesidir. Durumun daha net ve açık olarak anlaşılabilmesi için olay örgüsü içinde sözü edilen mekânların tespitler ışığında etkileri ele alınır.

***Yatır* Romanında Büyü Bir İktidar Göstergesi Olarak Mekânın Ele Alınışı**

Sadık yemni'nin Sarp Sarmaz'ın maceralarını konu edindiği fantastik romanlarından üçüncü romanı *Yatır*'dır. Ancak *Yatır* romanının olay örgüsünün geçtiği zaman dilimi nedeniyle *Muska* ve *Öte Yer* romanlarının arasında yer alır. *Muska* romanında Sarp on iki yaşındadır, *Öte Yer* romanı ise 1969 yılında geçer ve Sarp on sekiz yaşındadır. *Yatır* romanında ise yıl 1968'dir ve Sarp on yedi yaşındadır. *Yatır* romanı da diğer iki roman gibi İzmir'de geçer.

Romanda, farklı zaman dilimleri yer alır. Sarp'ın yer aldığı olay örgüsüne geçmeden önce, romanın başında yatırın bulunduğu evin tarihçesine dair bölüm yer alır. Bu bölümde romanın ana iktidarların biri olan *Yatır*'ın ilk sahibi ve onun büyü iktidar göstergesi olan yatır okuyucuya duyurulur. Bu bilgilerin yer aldığı bölümün ardından kitap üç ana bölüme ayrılır. Sarp'ın yatır ev çevresinde gelişen olaylar, Sarp'ın yakın çevresinin evi araştırdığı olaylar ve Sarp ile yakın çevresinin evde yaşadıkları olaylar anlatılır. Ana bölümlerin adları Birinci Kitap Simyacı, İkinci Kitap Serhafiye ve Hokkabaz, Üçüncü Kitap İzmirle'dir. *Yatır* romanının olay örgüsünün geçtiği zaman dilimi 31 Ocak 1968 ile 7 Şubat 1968 arasındadır. Birinci Kitap ve İkinci Kitap 31 Ocak ile 5 Şubat zaman diliminde geçen olayları farklı olay kişilerinin bakış açısından verir. Tüm düğümlerin çözüme kavuştuğu, iktidar çatışmalarının gerçekleştiği son ana bölüm olan Üçüncü Kitap ise 6-7 Şubat'ta geçen olayları işler.

Bireysel iktidar çatışmalarının işlendiği *Yatır* romanında evrenler karanlıktan ve yok olmaktan kurtulur. Ölümsüzlüğü isteyen bir ceanın bilinen dünya üzerindeki insanları lanetlemesinden yola çıkan roman yatırlı bir evin çevresinde geçer. Bu evin bahçesindeki yatır ve bodrum mekân olarak büyüğü göstergeler arasındadır. Roman içerisinde olay kişilerine ve okuyucuya duyurulan başka büyüğü ve büyüğü iktidar göstergeleri yer alsa da çalışmanın odak konusu gereğince yatır ve bodrum üzerinde durulur.

Romanın en önemli ve belirgin büyüğü iktidar göstergesi olan yatırlı ev İzmir-Alsancak'tadır. Sarp ve ailesi Muska romanında yaşananların ardından Göztepe'den Alsancak'a taşınır. Sarp burada kendisine bir çevre edinir. Ayrıca kimyaya çok meraklı olduğu için evlerinin bahçesinde kendisine küçük bir kimya laboratuvarı kurar. Bunu da çevresine verdiği özel derslerle yapar. Evlerinin bulunduğu muhitte bahçesinde yatır olan bir ev vardır ve herkes bu evin varlığında çekinir. Daha da önemlisi kimse içine barınmaz. Evin tarihçesi birçok ölüme tanık olduğu için lanetli olarak anılır.

Hızır Arif adında bir büyücünün yaptırdığına inanılan bu evin tarihi çok eskilere 1784'e dayanır. Sarp'ın sezgileri bu evle ilgili uyarılar verir. Güçlü sezgileri olan Sarp herkesin göremediğini gören ve iletişim kurabilen bir kimsedir. Özel yeteneği sayesinde büyüğü nesnelere karşı hassastır.

Çevresine büyücü olduğuna inandıran Hızır Arif öldükten sonra kendini bu evin bahçesinde bulunan lahite gömdürür. Hızır Arif'in ölümünün ardından evi Kılaronopules ailesi satın alır. Evin laneti nedeniyle ailenin erkekleri yirmi bir yıl arayla sıralı bir şekilde ölmeye başlar. Evi satın alan ailenin erkeklerinin başlarına gelenler ve lanetin aralıkları şu şekildedir: "Üç erkek kardeşini ve babasını yutan eve lanet ediyordu durmadan. Tarihleri birbirine karıştırmasına rağmen 1863'te büyük erkek kardeşinin esrarengiz bir şekilde öldüğünü tespit edebildim. Bodrumda. Diğer kardeşi ve babası da 21 yıllık aralarla can vermişler. Şimdi neden olayları Batı takvimiyle anlattığımı anlıyorsun. Tam tamına 21 güneş yıllık tekrarlar söz konusuydu." (Yemni, 2005: 5)

Kılaronopules ailesinin başına gelen ölümler romanın başlangıcı olan bölümde anlatılır. Bu bölüm itibarıyla okuyucu Hızır Arif'in kim olduğunu öğrenir ve ikili iktidarın bir tarafında yer alan olay kişinin Hızır Arif olduğunu anlar. Ölümünden sonra dahi iktidarını sürdürmeye yatırlı ev aracılığıyla devam eder. Onun iktidarını sürdürdüğünün ve hâlâ çevresindeki insanların yaşamını etkilediğini gösteren başlıca büyüğü iktidar göstergesi öncelikle evin kendisi ve evin bodrumu ile bahçesinde bulunan lahit/yatırdır.

Daha sonraları Özbilge soyadını alan Kılaronopules ailesinden evin lanetli olduğu söyleyen ve evin bodrumunda ölen Ethem'dir. Padahto olarak adlandırdığı varlığın lanetiyle ölür. Hortlak, hayalet gibi anlamlara gelen Padahto aslında Ethem'in karşılaştığı cean için kullanılır. Ethem Hızır Arif adıyla bilinen büyücünün asıl kimliğini hem olay kişilerine hem okuyucuya romanın başında duyurur. Bu duyuru aynı zamanda bir iktidar duyurusudur. Büyüğü göstergeleri olan yatır, ev, evin bodrumunun hangi iktidara hizmet ederek olay kişilerinin hayatlarını etkilediğini duyurur. Bu durum okuyucu ve olay kişileri gözünde öncelikle Kılaronopules ailesinin başına gelenlerle açıklık kazanır.

Ethem öldükten sonra oğlu laneti araştırıp sırrı bulur. 21 yıl arayla 7 Şubat günü evin sıradaki erkeği ölümle buluşur. Ölümsüzlüğü hedefleyen cean/Hızır Arif iktidarını can alarak sürdürür. Ancak Ethem'in oğlu zaman gelmeden ölümcül hastalığa yakalanır ve ölür. Ancak ölmeden önce tüm sırrı oğlu Ressam Süleyman Kılaronopules'e aktarır. Lanete karşı çıkar ve garip bir şekilde ortadan kaybolur. Lanetin gerçekleşeceği gece evin bodrumuna inen Süleyman yanına resim malzemelerini de alır. Bodruma indiğinde orada bulunan gül desenli taşlara dokunur ve ardından yaptığı resme hapsolür. Bu ana eşi Kerime Hanım ve Sitare tanık olurlar ama kimseye söyleyemezler. Aynı lanetin tekrar zamanı geldiğinde Kerime Hanım oğlu Ergun'la sırrı paylaşır. Bunun üzerine Ergun evi yakmaya karar verir ama yangında ev değil kendisi yanarak yok olur.

Görüldüğü üzere büyüğü iktidar göstergeleri olay kişilerinin yaşamlarını hizmet ettiği iktidarın doğrultusunda düzenler, disiplini altına alır. Burada başlıca büyüğü iktidar göstergesi ise bizzat iktidar tarafından inşa edilen ev ve evin bölümleridir. Evin bodrumu ve oradaki gül desenli taş, olay kişileri ve iktidarın çatışma yaşadığı yerdir. İktidar, varlığını burada sürdürmeye devam eder. Evin bahçesinde bulunan yatır ise bir görüntü ve hatırlatıcı olarak iktidarın büyüğü göstergeleri arasında yerini alır.

1968 yılına gelindiğinde evin lanetli olduğu fikri tüm muhit üzerinde etkisini sürdürür. Evde artık kimse yaşamaz. Ancak bu lanet durumuna inanmayan Süleyman'ın diğer oğlu eczacı Sümer, Avukat Tarık ve ailesine evi kiralar. Evin lanetinden kendilerini karadayı dedikleri büyüğü bir soba kurtarır. Ancak burada görülen evin iktidarına hizmet etmeye devam ettiğidir. Bu muhite taşınan Sarp yatırlı evde bir şeyler olduğunu yetenekli sezgileriyle anlar. Sarp sezgileriyle evin içindeki gücü hissedir: "O pembe güllü motifli taşlara basmamıştı önseziyle. Beyninde küçük çocukken birkaç kez anneannesinden duyduğu Padahto kelimesi patlamıştı. Hayalet, Gulyabani demektir. Sarp hayaletlere inanır ve onları bir çeşit fizik varlık olarak görürdü. Enerjileri vardı çünkü. Enerjinin sakınımı

yasalarına uygun davrandıklarına kalıbını basardı. En çok yüz yıl içinde bunun bilimsel olarak kanıtlanacağına inanmaktaydı. O bodrumda Padahto etkinliklerini çok aşan bir birikim hissediyordu. Çok daha kapsamlı ve yıkıcı. İçine doğan bu bilgiden korkuyor, ama ölesiye de merak ediyordu. İç içe dünyaların birbirine sürtüşmesiydi sanki." (Yemni, 2005: 69)

Romanın Birinci Kitap ve İkinci Kitap bölümlerinde lanet gününe doğru gidilen zaman işlenir. İktidarın gücü büyüklü iktidar göstergeleriyle ortaya konur. Birinci Kitap'ta Sarp'ın çevresinde olanlar gösterirlerken İkinci Kitap'la Sarp'la bağı olanların evle yaşadıkları gösterilir. Olay örgüsü her iki kısımda da büyüklü iktidar göstergesi evin çevresinde döner. Sarp'ın yakın arkadaşları Eczacı Sümer Bey'in oğlu Şahin ve kuzeni İki buçuk Mustafa ile Sarp'tan habersiz yatırlı evin bodrumuna girerler ve gül desenli taşa dokunurlar. Şahin bu dokunuşun ardından kendisini intihara sürükleyen olaylar yaşar ve hayatını kaybeder. İki buçuk Mustafa ise delirme noktasına gelir ama onu Sarp kurtarır.

Romanın Birinci Kitap Simyacı bölümde yaşananlar iktidar olan ceanın ölümsüzlük yolunda kendisini güçlendirecek canları himayesine katmaya devam ettiğini gösterir. Bunu da kendi iktidarının büyüklü göstergeleri olan ev aracılığıyla yapar. İktidar göstergeleri arasında mekânın önemi ve iktidarı yaymaya devam edişi ortaya konur.

Romanın İkinci Kitap Serhafiye ve Hokkabaz bölümüne geçildiğinde muhitte yaşayanların yaşamlarını büyüklü iktidar göstergesi olan evin nasıl etkilediği okuyucuya sunulur. Sarp'ın hocası olan İskender ve arkadaşı Mario yatırlı evin sırrını araştırırlar. Bu araştırma sırasında evin cazibesine kapılırlar, iktidar olan ceanle yakınlaşırlar. Bu sırada büyüklü göstergenin cazibesine kapılan Salah Bey'in işlediği suçlara da tanık olurlar.

İskender Hoca ve Mario öğrendiklerini Sarp'la paylaştıklarında artık karşı iktidarla buluşmanın gerektiğini anlarlar. Büyüklü gösterge olan evin yolunu tutarlar. Bu sırada onlara ceanın iktidarına kapılan Yavuz ve Orhan isimli iki kişi daha katılır. Evin bodruma Sarp'ın önderliğinde inerler ve bodrumda bulunan gül desenli taşın bir eşik olduğunu görürler. İzmirli adlı öte diyara geçtiklerinde burada ceanın iktidarı ve ölümsüzlük arzusu sonucu her iki diyarın da sonunu getirdiğini öğrenirler. Sarp sezgi gücüyle ve cadı olan anneanesi ile arkadaşlarının korumasında ceanın iktidarına son verir. 7 Şubat 1968 yılında ceanın iktidarının son bulmasıyla büyüklü iktidar göstergelerinin özellikleri de ortadan kalkar.

SONUÇ

Yatır, mekân ögesinin olay örgüsü içinde ön plana çıkarıldığı bir fantastik romandır. İktidarın hizmetinde olan ve yatır çevresinin yaşamının düzenleyen önemli bir büyüklü iktidar göstergesidir. Cean'in iktidarının göstergesi olan bu mekânın varlığı iki evreni birbirine de bağlar. Sadık Yemni bilinen dünya üzerinde iki evren inşa eder. Birincisi bilinen dünya üzerinde geçen büyüklü olayları barındıran İzmir'dir. Diğer ise bilinen dünya üzerinde bulunan, geçitle geçilen, diğer evren olan İzmirli'dir. İki evrende de iktidar olarak var olan cean adlı yaratık sadece kendi ölümsüzlüğü için iktidarını sürdüren bir varlıktır. Bu iktidara maruz kalanların üzerinde kendisine ait büyüklü iktidar göstergeleriyle onların yaşamlarına etkileri olay örgüsü içinde verilir.

Büyüklü iktidar göstergeleri, iktidarının gücünü hatırlatan göstergelerdir. Büyüklü olarak ifade edilmelerinin nedeni hizmet ettikleri iktidarın gücüne dayanmalarından kaynaklanır. Göstergeler içinde barındırdıkları büyü güçleri nedeniyle böyle adlandırılırlar. Sadık Yemni'nin *Yatır* romanında yer alan büyüklü iktidar göstergeleri de yüzyıllar boyu yaşamayı, ölmeyi hedefleyen bir iktidarın büyü gücüne dayanır.

Hızır Arif adıyla bilinen dünyada yaşamış bu cean kendi bireysel iktidarını sürdürmek için iktidar göstergelerini sağlam bir şekilde yeryüzünde bırakır. Bu iktidar göstergeleriyle var olduğu muhitte varlığını sürdürmeye devam eder.

Roman bağlamında da görüldüğü üzere mekânın öznel üzerindeki etkisi iktidar için her zaman önem teşkil eder. Mekânlar aracılığıyla iktidarlar varlıklarını sürdürür, fikirlerini yayar, görünürlük kazanırlar. Günlük hayat içinde bunlara okullar ve cezaevleri örnek gösterilebilir. Roman kurgusu içinde de bu durum aynı şekilde mümkündür. Mekânlar öznel üzerinde çoğunlukla politik birer simgedirler.

Yazarlar da bu durumu olay örgüleri içinde kullanabilirler. Kurgu bir ürün olsa da romanlar çoğunlukla günlük yaşamın bir yansımasıdır. Fantastik kurguya sahip roman yazarları da iktidar kavramını olay örgülerinin içinde işleyebilirler. Bu durum sadece göstergelerin çeşitlilik kazanmasını sağlar. Foucault'nun dispoitifler olarak adlandırdığı çalışma içinde gösterge olarak bahsedilen bu unsurlar günlük yaşamın içinde öznenin yaşamını düzenlediği ve etkilediği gibi olay örgüsü içinde olay kişilerinin yaşamlarına da etki eder. Bu etkilerin okuyucuya ve olay kişilerine sunulduğu sahnelerde iktidarlar varlıklarını ortaya koymuş olurlar. Göstergenin hizmet ettiği iktidarı olay kişilerine ve okuyucuya duyururlar. İktidarın gücüne tanık olunmasını sağlayan bu göstergeler

fantastik kurgu için büyülü iktidar göstergeleri ve büyüdüğü iktidar göstergeleri olarak ikiye ayrılır. Büyülü göstergeler taşıdıkları niteliklerle bu adı kazanırlar. Sadık Yemni'nin *Yatır* romanında da görüldüğü üzere ceanın iktidarının göstergeleri olan yatır, ev ve evin bodrumu hem mekân olarak hem büyülü iktidar göstergeleri olarak var olurlar. İktidarın mekânı olan bu yerler iktidarın gücünü ve varlığını muhittekilere ve okuyucuya duyurur. Bu mekânlar içinde barındırdıkları büyü nedeniyle de büyülü iktidar göstergeleri olarak adlandırılır. Bu bağlamda Sadık Yemni'nin *Yatır* romanı, Türk edebiyatında büyülü iktidar göstergelerini fazlasıyla bünyesinde barındıran bir örnektir.

KAYNAKÇA

- Alkan, S. (2019). "Mekânın Politikleşmesi ve Mekân-İktidar İlişkileri" (Ed. Mehmet Karakaş), Kent, Mekân ve Toplum, ss. 175-191, Tezkire Yayınları, Ankara.
- Foucault, M. (2021). Özne ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 23.03.2025)
- Kubbealtı Lugatı (Erişim Tarihi: 23.04.2025)
- Moran, B. (2012). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özlük, N. (2011). Türk Edebiyatında Fantastik Roman, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Steinmetz, J. (2006). Fantastik Edebiyat, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Todorov, T. (2017). Fantastik Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım, Metis Yayınları, İstanbul.
- Yemni, S. (2005). *Yatır*, Everest Yayınlar, İstanbul.